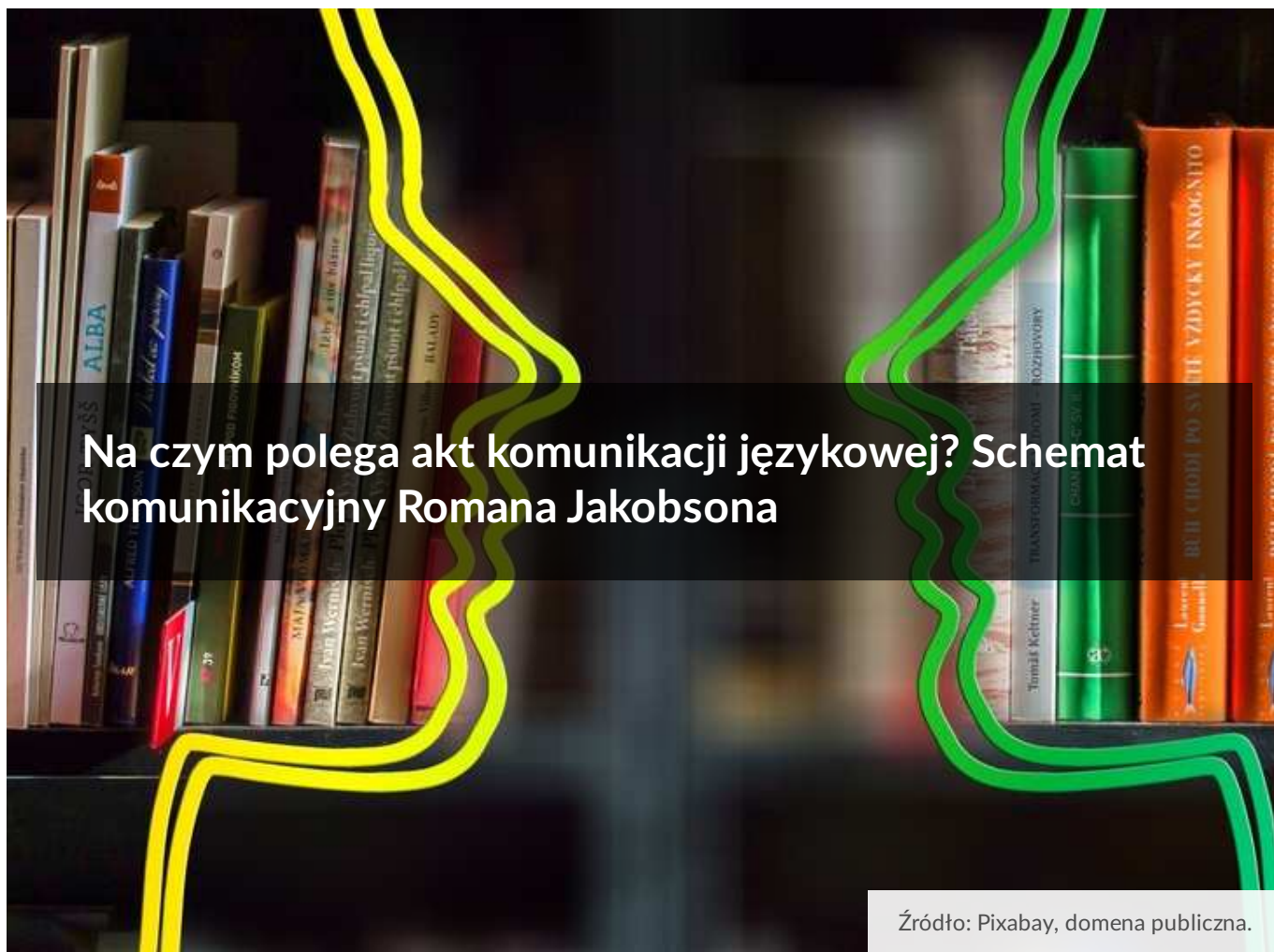

Na czym polega akt komunikacji językowej? Schemat komunikacyjny Romana Jakobsona

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Schemat interaktywny
- Mapa myśli
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: Roman Jakobson, *Poetyka w świetle językoznawstwa*, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 1960, nr 51/2, s. 434–435.

Na czym polega akt komunikacji językowej? Schemat komunikacyjny Romana Jakobsona

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Język pełni określone funkcje. Niezależnie od tego, czy wygłaszamy wykład, czy bierzemy udział w niezobowiązującej konwersacji z przyjaciółmi – akt mowy jest zorientowany na jakiś efekt. Na pewno zauważasz różnicę między opowiadaniem anegdoty a pomrukiwaniem i potakiwaniem w celu podtrzymania wrażenia, że się tej anegdoty słucha. Zauważasz też różnicę między rozkazem posprzątania w pokoju a wykrzyknieniem „ale mi się dzisiaj nic nie chce!” Te sytuacje komunikacyjne różnią się tym, że pełnią inne funkcje, inny jest cel, a często też inne środki. Model komunikacji językowej oraz wywiedzione z niego funkcje języka opisał Roman Jakobson.

Twoje cele

- Przeanalizujesz model komunikacji językowej.
- Przedstawisz typologię funkcji języka.
- Wyjaśnisz różnice pomiędzy funkcjami języka.

Przeczytaj

Uniwersalny model komunikacji Romana Jakobsona

Roman Jakobson, rosyjski językoznawca i teoretyk literatury, w swojej pracy *Poetyka w świetle językoznawstwa* zaproponował model komunikacji językowej, który dzięki swojej względnej uniwersalności zyskał uznanie. Według Jakobsona na każdy akt komunikacji – zarówno w mowie, jak i w piśmie – składa się 6 elementów:

1. nadawca
2. odbiorca
3. kontekst
4. kod
5. kontakt
6. komunikat

((Roman Jakobson

Poetyka w świetle językoznawstwa

Język powinien być badany we wszystkich odmianach swych funkcji. Przed rozważaniami nad poetycką funkcją języka musimy określić jej miejsce wśród innych funkcji językowych. Opis tych funkcji wymaga krótkiego przeglądu konstytutywnych czynników, charakterystycznych dla wszystkich aktów mowy, dla każdego przypadku komunikacji językowej. NADAWCA kieruje KOMUNIKAT do ODBIORCY. Aby komunikat był efektywny, musi on być zastosowany do KONTEKSTU (czyli musi coś oznaczać), kontekstu uchwytnego dla odbiorcy i albo zwerbalizowanego, albo takiego, który da się zwerbalizować; dalej, konieczny jest KOD, w pełni lub przynajmniej w części wspólny dla nadawcy i odbiorcy (albo innymi słowy – dla tego, kto „koduje“, i tego, kto „dekoduje“ komunikat); na koniec musi istnieć KONTAKT – fizyczny kanał i psychiczny związek

Roman Jakobson

Źródło: Philweb Bibliographical Archive, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

między nadawcą i odbiorcą, umożliwiającą im obu nawiązanie i kontynuowanie komunikacji.

[...]

Każdy z tych sześciu czynników determinuje inną funkcję języka. Chociaż rozróżniamy sześć podstawowych aspektów języka, nie moglibyśmy równocześnie znaleźć komunikatu słownego spełniającego tylko jedną funkcję. Odmiennność każdorazowego aktu mowy polega nie na monopolu którejs z tych funkcji, ale na odmiennym porządku hierarchicznym funkcji.

Źródło: Roman Jakobson, *Poetyka w świetle językoznawstwa*, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 1960, nr 51/2, s. 434–435.

Pierwsze dwa elementy nie wymagają wyjaśnienia. **Kontekst** jest rozumiany najogólniej jako rzeczywistość pozajęzykowa wspólna dla nadawcy i odbiorcy. Ta cecha wspólności jest bardzo ważna, ponieważ bez niej nie sposób się porozumieć. Tak samo jednakowy dla nadawcy i odbiorcy powinien być **kod**, czyli język wypowiedzi. Dwie osoby mówiące w zupełnie różnych językach nie będą w stanie przeprowadzić skutecznego aktu komunikacji. Ważny jest też **kontakt** na linii nadawca – odbiorca, przy czym tego kontaktu nie należy rozumieć tak, że konieczna jest bezpośrednia wymiana komunikatów w czasie rzeczywistym. Komunikacja językowa bowiem to nie tylko typowa sytuacja rozmowy, ale też korespondencja listowna lub mailowa, a nawet zapis w testamencie ujawniony krewnym po śmierci autora czy wiersz dawno zmarłej poetki czytany na lekcji języka polskiego. Sam **komunikat** to treść, przekazana w określonej formie.

Na podstawie elementów aktu komunikacji językowej Jakobson wyróżnił 6 funkcji komunikacyjnych (funkcji języka). Każda funkcja jest związana z konkretnym elementem aktu wypowiedzi.

W akcie mowy poszczególne funkcje współistnieją, nie występują samodzielnie, choć któraś z nich może być wiodąca.

Słownik

kod

język wypowiedzi

komunikat

forma przekazu treści

kontakt

porozumienie na linii nadawca-odbiorca

kontekst

rzeczywistość pozajęzykowa wspólna dla nadawcy i odbiorcy

nadawca

autor wypowiedzi

odbiorca

adresat lub adresaci wypowiedzi autora

Schemat interaktywny

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 1

Poniżej znajduje się schemat komunikacji językowej według Romana Jakobsona. Przeanalizuj podaną sytuację komunikacyjną, a następnie przyporządkuj jej elementy do odpowiednich miejsc na schemacie.

Sytuacja komunikacyjna. Na lekcji języka polskiego nauczycielka mówi:

” Panie Arkadiuszu, proszę zapisać na tablicy temat lekcji.

Źródło: Englishsquare sp. z o. o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wymyśl własną sytuację komunikacyjną, opisz ją zgodnie z podziałem Jakobsona, a następnie przyporządkuj jej części do odpowiednich pól. Podaj funkcje tych sytuacji komunikacyjnych zgodnie z informacjami ze schematu Romana Jacobsona.

Mapa myśli

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą myśli i podaj te funkcje języka, które pojawiają się najczęściej w codziennym użytkowaniu. Uzasadnij swoją odpowiedź i podaj przykłady.

Polecenie 2

Na podstawie mapy myśli wyjaśnij, na czym polega różnica pomiędzy funkcją magiczną a poetycką. Podaj obszary języka, w których najczęściej się owe funkcje pojawiają.

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Na czym polega akt komunikacji językowej? Schemat komunikacyjny Romana Jakobsona

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

2) zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt);

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

2) wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji do uwypuklenia sensów redagowanego przez siebie tekstu;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

3) reaguje na przejawy agresji językowej, np. zadając pytania, prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska, wykazując sprzeczność wypowiedzi;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przeanalizuje model komunikacji językowej;
- przedstawi typologię funkcji języka;
- wyjaśni różnice pomiędzy funkcjami języka.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- podająca;
- drama.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji, formułuje cel zajęć oraz kryteria sukcesu.
2. Uczniowie zapoznają się z sekcją „Wprowadzenie” i „Przeczytaj”.
3. Nauczyciel prosi chętną osobę o głośne odczytanie informacji zamieszczonych na schemacie Jacobsona (schemat w sekcji „Schemat interaktywny”).

Faza realizacyjna:

1. Chętna osoba omawia wszystkie elementy konstrukcji schematu Jacobsona.

2. Drama.

Uczniowie dobierają się w kilkusobowe grupy i przygotowują scenki dramatyczne, np.

- krótkie spotkanie przyjaciółek z klasy;
- scenka przedstawiająca ojca, który nakłania dziecko do spędzania mniejszej ilości czasu przy komputerze;
- prezentacja znanej osoby skierowana do młodych odbiorców;
- kierowca pyta o dojazd do centrum miasta;
- kłótnia rodzeństwa. Po upływie wyznaczonego czasu uczestnicy zajęć prezentują scenki. Po każdej inscenizacji uczniowie wspólnie z nauczycielem ustalają, kto jest nadawcą komunikatu i jego odbiorcą, a także jaka jest jego treść, kontekst, kod i rodzaj kontaktu.

3. Uczniowie zapoznają się z mapą myśli i wskazują te funkcje języka, które pojawiają się najczęściej w codziennym użytkowaniu. Następnie na podstawie mapy myśli wyjaśniają, na czym polega różnica pomiędzy funkcją magiczną a poetycką. Wskazują obszary języka, w których najczęściej się owe funkcje pojawiają.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie indywidualnie wykonują ćwiczenia 1 i 2 z sekcji „Mapa myśli”.

Praca domowa:

1. Wymyśl własną sytuację komunikacyjną, opisz ją zgodnie z podziałem Jakobsona, a następnie przyporządkuj jej części do odpowiednich pól. Wskaż funkcje tych sytuacji komunikacyjnych zgodnie z informacjami ze schematu Romana Jakobsona.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Zadaje również pytania podsumowujące i prosi wybranych uczniów o odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Roman Jakobson, *Poetyka w świetle językoznawstwa*, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 1960, nr 51/2.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Schemat interaktywny”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.